

Pripoved teroristke

Že več kot dvajset let podpiram nasilno kampanjo Irish Republican Army, Irske Republikanske Armade (IRA) proti britanski okupaciji šestih okrožij Irske, ozemlja, ki se mu pogostoma pravi Ulster oziroma Severna Irska. Med tem časom je bilo ubitih približno tri tisoč ljudi, veliko več jih je bilo ranjenih, povzročene pa na milijarde dolarjev škode. Medtem ko to pišem, je mirovni proces naredil konec temu nasilju in samo še majhne skupine so ostale, ki bi rade nadaljevale z vojno. Tisti, ki smo bili del nje, se bomo morali soočiti s svojo preteklostjo. Zbudili smo se po noči velikanskega vala, ki nas je naplaval na obrežje konvencionalne politike. Oziramo se naokoli po drugih naplavljenicah, pa tudi po onih, o katerih se zdi, da so preživelih ta dogodek. Tehtamo pridobitve in izgube.

Ker sem Angležinja, se verjetno zdi, da je precej nenavadno, da podpiram cilje irskega nacionalizma. Dozorela sem v šestdesetih in sedemdesetih letih kot del tiste generacije, katere zrelostni prehod je bil zelo drugačen od tistih, ki so jih preživele poprejšne. Morala bi biti ena tistih, ki prvič v tem stoletju niso izkusili vojne, v nasprotju z mojimi starši in starimi starši, ki so preživele plamene dveh svetovnih vojn. Toda – kot se je izkazalo – nekateri smo si pač naredili

svoje lastne, kajti naša zrelost je bila sprožena z vojno v Vietnamu, še največ z njo, toda tudi s kubansko revolucijo ter z upori 1968. leta. Ključni element v vseh teh primerih sta bila solidarnost in prepričanje, da bo resnična sprememba prišla samo zunaj področja, ki so si ga začrtala tradicionalna politična gibanja. Za nas so bile komunistične partije s svojimi doktrinami mirnega sožitja enako skorumpirane in trivialne kot kapitalistične stranke. Pravi test revolucionarne predanosti je bilo nasilje. Takrat, pred tridesetimi leti, se mi je zdelo, da je v nasilju mogoče najti ključ za razumevanje sveta. Narodnoosvobodilne vojne so bile sredstvo, s katerim bo moč ne samo premagati okupatorske vojske, temveč tudi osvoboditi ljudi spon rasizma in zatiranja. Dandanes bi bila dvoličnica, če ne bi trdila, da prazaprav nisem spremenila svojega mnenja. Nasilje in pravica sta povsod prepleteni med seboj.

Nepravični ekonomski sistem, ki je izkoriščevalski in nečloveški, vodi k trpljenju ter umiranju, lakoti ter boleznim. Kako bi poimenovali tiste, ki obsojajo nasilje, toda ki kljub vseemu živijo v svetu, kjer vsako sekundo nekje kakšen otrok umre zaradi lakote? Celó v državah kot je ta, v kateri sem se rodila, vidim sedaj tako kot nekoč,

resda ne proizvodnje pravcate lakote, toda kljub vsemu ljudi, ki nimajo ne veselja ne avtonomije, ob njih pa na milijone marginalnih življenj in ekonomijo kot edino merilo vrednotenja.

Konvencionalna politika, s katero pa mislim tisto, kar bi lahko ohlapno poimenovali predstavniška demokracija, se ne more nikoli spopasti z vprašanjem pravice in ekonomske redistribucije. V življenju sem videla tiste, ki so se spustili v tovrstno politiko z revolucionarno agendo, bili pa nemočno potegnjeni v igre moči in oblasti. To se je sistematično zgodilo kolonialnim državam v Afriki, ko so si pridobile neodvisnost. Tisti, ki so se upirali asimilaciji, so bili ubiti, kot na primer Patrice Lumumba, Salvador Allende, Maurice Bishop, ali pa strmoglavljeni in nagnani v izgnanstvo. Tam poskušali izpeljati revolucijo po zastavljenih pravilih, kar je zame formativna podoba naše dobe – pa ameriški marinci, ki pristajajo na obalah tujih ljudstev, da bi obnovili red. Mar ni neizpodbitno dejstvo, da je najbolj provokativno revolucionarna država na svetu, država, ki je najbliže ZDA, govorim seveda o Kubi, pravzaprav ušla tej usodi? Kubanska revolucija je bila oborožena revolucija, taka, v kateri je bilo povsem jasno načrtano povračilo za agresijo.

Na Kubo sem šla prvič leta 1968. potem, ko sem tam pomagala organizirati delovne tabore za evropske študente. Medtem ko sem delala na otoku, sem srečala Irca, Eamonna Smullena, ki je bil član britanske komunistične partije. Takrat sem zelo malo vedela o Irski, Kuba pa me je zanimala, ker so bili Kubanci predani mednarodni solidarnosti – prek organizacij, kot je bila Trikontental, so ustvarili ideologijo identičnosti med Afriko, Latinsko Ameriko in Azijo. To je bil, preprosto rečeno, neverjeten dosežek. Kuba, še posebej pa Havana, kjer sem učila, je bila polna Vietnamcev, Afro-američanov, ljudi iz vse Latinske Amerike. Rekla bi, da je tako imenovani danajšnji “postkolonialni” svet bolj ali manj stvaritev prav tistih Kubancev, ki so pripomogli k osvoboditvi južnega dela Afrike, kakor tudi k številnim revolucionarnim bojem kmetov brez zemlje v Latinski Ameriki ter k ideologiji črnškega nacionalizma v ZDA.

Ko sem se 1971. leta vrnila v Anglijo, se je že začnela vojna na Irskem, vojna, ki je rasla iz gibanja za državljanske pravice. Kubanci so se zelo zanimali za Irsko in začela sem raziskovati

irsko vprašanje, da bi lahko zanje napisala poročilo, v katerem bi pojasnila zgodovinsko ozadje konflikta. Eamonna Smullena, Irca, ki sem ga srečala na Kubi, je britanska policija po krivem obtožila ukvarjanja z orožjem. Celotno operacijo bi dandanes poimenovali “sting”, oziroma past, kajti dejstvo je, da ni bilo nikakršne prodaje orožja, Eamonn in preostala dva Irca, ki sta bila z njim, ga niso niti poskušali kupiti. Kljub vsemu pa je bil – izključno na podlagi pričevanja enega samega policista – Eamonn obsojen na pet let zapora. Tako sem prvič v življenju prestopila prag strogo zavarovanega britanskega zapora. Tako je tudi, korak za korakom, tisto, kar je bil zame izključno teoretičen pogled na družbo, v kateri sem živela, začelo pridobivati konkretno in jasno realnost.

Sodišča, zakon, sodniki, policija in same zapore lahko teoretiziramo v odmaknjeni in skorajda objektivni maniri. Lahko jih precej udobno ocenimo kot represivne in razredno pristranske. Toda, sprehodite se skozi vrata zapora, zaglejte se v visoke ožičene zidove, skozi vrata in vrata, ki se vsaka za tabo spet skrbno zaklenejo, predno se tista pred tabo odklenejo, kamere in psi, posebna, vpadljiva obleka, ki jo nosijo ljudje, katerih pobeg naj bi bil nevaren za javnost, vedenje, da tvojim pogovorom z njimi prisluškujejo, tvoja pisma pa so cenzurirana, no, potem bo tovrstna izkušnja sprožila fizični učinek in čustveni pretres, na katerega vas ne bo pripravilo nobeno, tudi še tako grandiozno, teoretiziranje. Morda bodo našo dobo poimenovali dobo zapiranja, kajti še nikoli dotlej niso toliko državljanov uskladiščile njihove lastne vlade. V sedemdesetih letih, ko so po zaporih drug za drugim izbruhnili nasilni upori, je bilo odgovor nanje, osmišljanje še bolj prefinjenih metod nadzora, čutne deprivacije, kontrolne enote, samice in čedalje hujše zaporne kazni. Toda v vseh knjigah, ki sem jih prebrala o zaporih, nihče ni nikoli opisal občutenja surove jeze in nemoči, ki je povsem normalen človekov odziv na takšno zapravljanje življenja.

Prek svojega zaprtega prijatelja sem prišla v stik z enim krilom irskega republikanskega gibanja, “officials” oziroma uradnimi, ki so bili marksisti, v nasprotju s “provisionals”, ki so ohranili bolj tradicionalno katoliško-nacionalistični položaj. Ko sem Eamonna obiskovala v zaporu, sem bila deležna pravcatih predavanj o zgod-

vini Irske. Imam akademsko izobrazbo in sem navajena svoje znanje pridobivati iz knjig. Toda več ali manj vse, kar o vem o Irski, sem se naučila iz ust v ušesa. To je zelo nenavadna izkušnja za nekoga, ki pripada izjemno izobraženi generaciji. Morda je res, da so moji stari starši živeli na robu nepismenosti, toda generacija mojih staršev je oboževala knjige. Britanski zakon o splošnem izobraževanju iz 1944. leta me je naredil za članico tiste generacije, za katero je bilo prav znanje, ki je bilo pridobljeno iz knjig, edino, ki je veljalo za del izobraževalnega procesa. Učili so me, da moram študirati potih, sklonjena nad knjigo, preizkušena pa na podlagi pisnih izpitov, celo učenje na pamet je bilo stvar tihega ogledovanja tiskane strani. Ko pa sem vstopila v svet irskega nacionalizma, sem se naučila novega jezika in zgodovine, ki nista bila zapisana. Vsak mentor, ki sem ga imela – in imela sem jih veliko –, me je učil tako, da je pred mano govoril in govoril. Male zgodovinske epizode so bile ponavljane in ponavljane. Ste si že kdaj rekli: "To sem pa že nekje slišala!", v resnici pa ste mislili, češ "Ne mi tega ponovno spet praviti!"? Kako povsem neprimerno je vse to. Prijatelji so mi vedno znova pripovedovali zgodbe, jaz pa sem jih ponovila, da bi bila lahko prepričana, da sem si jih prav zapomnila. Grobi orisi stoletij vojn Ircev proti britanski okupaciji Irske – to je vse, kar sem lahko pridobila iz zgodovinskih študij. Nisem pa mogla iz teh knjig pridobiti podrobnosti, poudarkov ... prav tistih čustev, ki so mojim prijateljem dajala uteho v trenutkih dvoma.

Tako so me Irci, ki sem jih srečevala, zapeljevali, mene, univerzitetno profesorico književnosti, jaz pa sem bila očarana nad njihovo jezikovno močjo in krohotanjem, s katerim so pospremili na pot kakšen še posebej domišljen verbalni izraz – "Karkoli rečeš, ne reci nič". Pri tistih, ki so me zaslivali, sem dobila občutek, da sem osebno spoznala Harryja Taylorja, pripadnika posebnega oddelka Kraljeve ulsterske policije, ki so se ga najbolj bali, obenem pa tudi človeka, ki se je tikal z veliko možmi Ire. Ali poznate zgodbo o Joeju Cahillu, ki je bil obsojen na smrt, kasneje pa pomiloščen? Medtem ko je bil v zaporu, se je spoprijateljil s človekom, ki se mu je zdel znan. "Ali se midva že od kod poznavata?", "Predsedoval sem poroti, ki vas je poslala na vislice." Ali ste kaj slišali o človeku, ki je dobil dvajset let za blatenje

ministrskega predsednika? Z lopato mu jih je naložil ...

Obstaja razlika med branjem o grozodejstvih, ki so jih zagrešili pripadniki protestanske formacije Black and Tans, in pripovedanjem ženske o noči, ko je s starši preživela pod mizo, medtem ko so Tani sedeli na zidu onkraj ulice ter slepo streljali na vse, kar se je premikalo. "Glasujte zgodaj, glasujte večkrat". Do kolikšne mere so bile slepe ulice, v katerih se je znašla Irska teh zadnjih desetletij, posledica nezmožnosti Britancev, da bi razumeli, o čem se pravzaprav govori, njihovi nezmožnosti razlikovati med vljudnostjo in podrejenostjo, njihovem grozljivemu ter neomajno rigidnemu konceptu razrednosti, po katerem si družbeno manjvreden, če imaš naglas?

Verjetno me vse skupaj ne bi tako močno pritegnilo, če ne bilo dogodkov 30. januarja 1972. leta – krvave nedelje – ko so po ulicah Derryja pripadniki britanske vojske streljali na protestnike za državljanske pravice. Ta zadnji stavek sem že tolikokrat zapisala, postal je že nekakšna mantra. To je edini stavek, ki ga vsakdo, ki je aktiven v irskem nacionalizmu, zna na pamet, prešel je v kolektivno zavest Ircev, tako kot se je to dogodilo tudi drugim simbolično prelomnim dogodkom iz preteklosti: padec Bastilje, Peterloo, zavzetje Zimskega dvorca, pokol v Haymarketu. Okoli tovrstnih dogodkov se naberejo vezi, iz katerih se kuje kolo človeške zgodovine.

Nekega turobnega zimskega popoldneva sem vključila televizor, videla vojake naše vlade, kako so pobijali neoborožene sodržavljanke, ki so nenasilno demonstriali po ulicah njihovega lastnega mesta in kot britanski državljani zahtevali pravico do demokracije. Nobenega jasnejšega dokaza ni moglo biti o uporabi nasilja za ohranjanje obstoječih struktur oblasti. V tem primeru je bila ta oblast hegemonija protestantske večine nad izigrano, ogoljufano in zatirano katoliško manjšino. Zame pa prav tako ni moglo biti bolj jasnega dokaza, da ni možnosti za nenasilen protest.

Ko je IRA namestila peklenski stroj v vojašnici britanske vojske v Aldershotu ter ubila sedem ljudi, sem videla, kako se odpira pot naprej. Odpotovala sem v Dublin, da bi se pridružila Iris. Takratni poveljnik njihovega generalštaba Cathal Goulding me je prenočil pri sebi doma, in mi zjutraj prinesel čaj v posteljo, kljub vsemu pa si je mislil, da bila bolj koristna drugje – v organizaciji

podpore za zapornike Ire v Veliki Britaniji. Prav to počnem še danes.

Toda, vrnimo se k bombi v Aldershotu, kajti z njo je povezanih veliko ključnih vprašanj same Irine kampanje. Tisti, ki jih je ubila, niso bili vojaki, kajti čeprav je bomba eksplodirala v oficirski kantini, je treba povedati tudi to, da je ubila pet civilnih delavk, vrtnarja in duhovnika. V Dublinu je kot v protest proti krvavi nedelji množica požgala britansko veleposlaništvo. Tisti, ki so bili ustreljeni v Derryju, so bili tudi civilisti. Tako je koncept "nedolžnega človeka, ki le stoji ob strani", h kateremu se tako rad zateka britanski tisk, pravzaprav tudi njegov lasten izum. Analiza britanske kolonialne vladavine na Irskem je implicirala celotno britansko ljudstvo. Kdo je bil v Britaniji zgrožen nad krvavo nedeljo? Obupali smo nad tem, da bi čakali na britanski odpor, ki bi bil uperjen proti zapiranju brez sodnih procesov, mučenju, atentatom, opustitvi porotnih sodišč, "posebnih pooblastil" ter vseh drugih zločinov proti ljudstvu, ki so se jih britanske vlade posluževale druga za drugo, da bi zatrle množični upor, dosegle pa tisto, kar je neki minister – William Whitelaw – poimenoval "sprejemljiva raven nasilja".

Korenine Ire segajo nazaj v gibanja razlaščenih katoliških kmetov v osemnajstem in

devetnajstem stoletju. Nasilna in pogosto tudi nekoherentna so bila mnoga izmed njih osredotočena na maščevalne akcije in povračila protitistim, ki so ukradli zemljo onim, ki so jo vedno poseljevali, pa niso imeli nikakršnega papirja oziroma pravnega dokumenta, s katerim bi to lahko dokazali. V devetnajstem stoletju je Irish Republican Brotherhood, Irsko republikansko bratstvo, postalo prva organizacija, ki je nasilje ponesla čez morje do Anglije, kjer je vodila kampanjo eksplozij in atentatov. Kot skrivna organizacija, v katero so se vključili z zavezo, IRB ni imela nobene politične agende. Toda v začetku dvajsetega stoletja je irski nacionalizem začel uveljavljati politični program, in to prek vzpona gibanja Sinn Fein, Sami na svojem, pod vodstvom Arthurja Griffithsa, ki je bil bolj ali manj konservativen nacionalist, ter Irish Citizen Army, Irske državljanske vojske, ki jo je vodil marksist James Connolly. Kljub številnim razkolom, od katerih je bil najbolj krvav tisti, ki je sprožil irsko državljansko vojno (1922–23), ko je del Ire zavrnil mirovni sporazum, ki so ga ponudili Britanci, je današnje republikansko gibanje, ki ga vodi Gerry Adams, uspešna široka in frontna organizacija, ki združuje številne elemente, katerih osnova za medsebojno solidarnost je – do sedaj – neomajna predanost

Britanski vojaki v Ulstru

nasilju kot sredstvu, s katerim je mogoče Britance prisiliti, da zapustijo Irsko.

IRA je najuspešnejše gverilsko gibanje v Evropi, obstaja pa že sto let. Prilagodila se je spreminjajočim se okoliščinam, toda kljub temu je ostala zvesta svojemu osnovnemu načelu: Republiki Irski, kjer bodo vsi Irci, ne glede na veroizpoved ali rod, imeli enake državljanske pravice. Ideal državljanstva sega nazaj do vpliva francoske revolucije, k protestantskim intelektualcem iz srednjega sloja, kot je bil Wolfe Tone, ki so ob koncu osemnajstega stoletja sočasno dvignili zastavo Irske republike ter nasilnega upora proti britanski vladavini. Koncept republikanskega državljanja je pri vsem tem ključnega pomena, kajti vzpostavlja jasno definirano in nespreminjajočo se razliko med irsko nacionalno identiteto na eni strani ter britansko identiteto na drugi. Slednja je brezupno zmedena, kar zadeva monarhični subjekt, kajti med nedavnim svetovnim pokalom v nogometu so britanski navijači peli "God Save the Queen", Bog obvaruj kraljico, prav zato, ker nimajo prave nacionalne himne, temveč le pesem o monarhu. Ta razlika, in ne religija, je temelj irskega nacionalizma in to je tudi razlog, zakaj ulsterski "lojalisti" svoje zvestobe ne izrekajo britanski vladi, temveč kroni.

Čeprav so bila nasilna gibanja, kakor tudi upori v minulih dvesto letih pravzaprav le odgovor na britansko nasilje, je z leti sama analiza nasilja postajala čedalje bolj sofisticirana. Del nje je tudi prepričanje, da je prenos vojne v Anglijo način, s katerim skušajo spodkopati britansko vladavino na Irskem. To je bil dialektični odziv na britanski rasizem: medtem ko je britanska vlada lahko tolerirala irske smrti in uničevanje irskega premoženja, pa ni mogla dopustiti, da bi se enako dogajalo v Angliji. V tej točki se pa strinjajo tako republikanci kot lojalisti – ne glede na to, kaj so Britanci kdaj rekli o Ulstru kot o integralnem delu "Združenega kraljestva", so jasno tam postavili nižjo ceno človeškemu življenju in lastnini. Ena angleška smrt za deset irskih, bolje je, da je razstreljena ena britanska stavba kot pa deset v Belfastu. In tu imajo republikanci prav: trenutnega mirovnega procesa ne bi bilo, če ne bi bilo bomb v londonskem Cityu in Manchesteru, pred njimi pa številnih žrtev kampanj, v katerih so se v sedemdesetih in v osemdesetih letih bombardirala mestna središča.

Tako se spet vrnemo k Aldershotu – zares

prelomnemu dogodku. IRA je pokazala, da lahko prenese vojno v samo osrčje britanskega vojaškega establishmenta. To je bila tudi prva v seriji spektakularnih obveščevalnih zmag, ki so jim sledile bombe na osrednjem sodišču države, policijskem štabu v Scotland Yardu, parlamentu, premierovi rezidenci in Downing Streetu, letališču Heathrow in Grand Hotelu v Brightonu, ko je tam prenočevala Margaret Thatcher. V tej vojni so bili ubiti in ranjeni tako britanski vojaki kot tudi policisti, medtem ko so bili na Irskem ubiti tamkajšnji britanski veleposlaniki in stric waleškega princa.

Kruta resničnost teh smrti je bila zakrita za fasado razuma ter pomiritve, ki je bila postavljena po prvem premirju Ire leta 1994. Še danes ostaja neizrečeno odločilno dejstvo, da je IRA kot gverilska vojska v zelo majhni deželi brez divjine, džungle ali gora, kamor bi se lahko zatekla in skrila, vsa ta leta preživela, ker je imela široko podporo ljudstva. Kot skupek le nekaj sto ljudi se je zanašala na vsakega člana ali članico ter njih omrežje v nacionalistični skupnosti na severu, kakor tudi onstran meje v južni Irski.

Ali si lahko predstavljate poročeno žensko z otroki, ki jo prosijo, ali ji lahko ukradejo avto, ona pa se s tem strinja? Kako previdno skrije paket pod družinsko posteljo? Kako v nederčku tihotapi pisemce iz zapora? Kako tihotapi enega v vagini? A to so le vsakdanja opravila podpornega omrežja urbanega gverilskega gibanja, ki se prav s takimi majhnimi valovi širi navzen, da vključi vsako družino v skupnosti. S tem si je mogoče tudi razložiti popoln prezir, s katerim se obravnavajo ovaduhi, ki veljalo za izdajalce skupnosti, četudi so bili tovrstni ljudje pohabljeni, ubiti ali pregnani v izgnanstvo. Nezmožnost britanskega vladajočega razreda, da bi upodobil Iro kot "kriminalce" in da bi zabil klin med njo in "poštenimi državljani", je samo skromen primer veliko hujše nezmožnosti samih Britancev, da bi se prepričali o pravilnosti svoje retorike. Britanske vlade so druga za drugo zavračale, da bi vojno definirale kot vojno, prekrajšale so jo le za nerazložljive težave, ki jih povzročajo psihopati in teroristi. Kako si potem razložiti očiten manko zgražanja, ki naj bi ga čutili normalni oziroma spodobni ljudje, ki bi jih obkrožali ti "izmečki"? Lahko bi se tu malo ustavila ter pripomnila, kako je lahko sploh mir, če nikoli ni bilo vojne?

Seveda, samo bistvo tega je globlje, kajti

obstajajo pravične in nepravične vojne. IRA, ki se ima za legitimno oblast Irske republike in ki je nastala z vseirskimi volitvami 1918. leta, je deklarirala vojno proti Britancem kot proti nelegalni okupacijski sili. Obstaja pregovor, češ da si Britanci nikoli ne morejo ničesar zapomniti, medtem ko Irci nikoli ne morejo pozabiti. To velja tudi za vse kolonialne odnose. Kolonizator si želi pozabiti preteklost, prevzeti novost sedanjosti, nujnost življenja zdaj; kolonizirani pa nenehno segajo nazaj po trenutku, ko je, kot je zapisal Declan Kiberd v svoji knjigi *Inventing Ireland*, obstajala preteklost, ki je nakazovala možnost prihodnosti. Če imamo pred očmi tovrstni scenarij, potem pač od 1918. leta ni minilo veliko časa, čeprav je to res brezupno arhaično tistim, katerih življenje je ujeta v mite sedanjosti.

Vprašanje legitimnosti je ključnega pomena za vsa gverilska gibanja. IRA se je odvrnila od voditeljev britanske vlade ter njenih predstavnikov in se namesto tega posvetila irskemu ljudstvu. Kar se Britancev tiče, je bilo to nelegitimno, kajti ko je enkrat nastala severnoirska država kot britanski fevd, ne glede na njegov nelegalni status, in ko so bili Britanci sposobni obdržati jo pri življenju z ekonomskimi prispevki in ohranitvijo anglo-irske oligarhije, bi se morali vsi, vključno z irskimi nacionalisti, ujetimi znotraj njenih meja, podrediti njeni avtoriteti. Toda Severna Irska – majhna postojanka na najbolj zahodnem robu Evrope, je primer paradoksa dileme nacije/države dvajsetega stoletja. Britanci so lahko ljudem vsilili državo, niso pa jim zmogli vsiliti kolektivne identitete.

Sedaj je edino upanje ponovni vzpon skupne identitete med nacionalisti in lojalisti, identitete, ki ne bo nastala pod prisilo in ki bo morala biti socialistična po naravi oziroma naravnana k ponovnemu dodeljevanju ekonomskih in državljanskih pravic. Če se zdaj zdi, da je to mogoče, potem je tako zato, ker je nasilje zadnjih tridesetih let pometlo s celim razredom: z anglo-irsko plantažno aristokracijo, katere bogastvo je bilo njihova ukradena zemlja in ki je vladala v imenu britanske vlade. Ti drobnjakarski premieri – Terence O’Neill, Chichester Clarke, William Craig – so izginiti tako, kot so bili minljivi. Celo njihova imena si je sedaj težko spomniti in nikoli se ne bodo mogli več vrniti, da bi ustvarili mistificirajočo ideologijo, po kateri je bila

identiteta posameznika kot Britanca prostaški alibi za socialno in ekonomsko nepravičnost. Celo Iana Paisleya, glasnega apologeta vladajočega razreda, dandanes drugi lojalisti z leve denuncirajo kot pripadnika srednjega sloja. Seveda se ne bi zgodilo nič podobnega, če ne bi bilo nasilja Ire, kajti brez njih bi gibanje za državljanske pravice zapadlo v britansko zmedenost in brutalnost Kraljeve ulsterske policije.

Od 1972. leta sem sodelovala v kampanji solidarnosti z zaporniki Ire, ki so bili zaprti v angleških zaporih. Prvi primer, s katerim sem imela opravka, je bil Noel Jenkinson, ki je sodeloval v bombaški akciji v Aldershotu. Pomagala sem vzpostaviti frontno organizacijo za uradno Iro, ki je sama izbrala vse, ki so jo želeli voditi, in nam dala tudi začetni denar. Pri vsem tem ni bilo nobene odprtosti ali demokratičnosti. Nekaj nas je bilo izbranih in čeprav smo imeli ime, Prisoner Aid Committee, Odbor za pomoč zapornikom, sklicevali javne sestanke in izdajali tednik, kasneje pa dnevnik, se brez povabila ni mogel nihče včlaniti v našo organizacijo. Prav tako nismo imeli pravilnika o delovanju oziroma ustanovnih listin. Pošiljali so nam sorazmerno velike vsote denarja, mi pa smo z njimi operirali brez zakonsko zarisane odgovornosti. Toda v vseh, približno desetih letih svojega obstoja nismo nikoli zapravili niti enega penija po nepotrebnem.

Ker je “provisional” IRA 1974. leta razstrelila pub v središču Birminghama in ubila 21 ljudi, so nas “officials”, ki so 1972. leta razglasile premirje, poskušale ukiniti s tem, da so me izključili iz političnega krila. S tem bi bilo tudi konec organiziranja kampanje za zapornike “provisional”. Toda ta maneuver se jim ni posrečil, ker smo organizacijo preprosto predstavili v vmesni prostor, kjer smo nadaljevali svojo kampanjo za vse Irine zapornike.

Tovrstna zaporniška organizacija, in bilo jih je veliko v Angliji in na Irskem, je odsevala cilje Ire, ki jo je tudi podpirala. Naša je bila še toliko bolj avtoritarna in skrivna, kakor tudi izjemno uspešna, ker se je trudila, da bi ohranjala razne frontne kampanje, povezane s specifičnimi in natančno določenimi problemi. Prav tako si je pridobila podporo britanske levice, toda še najbolj med irskimi emigranti, ki so bili glavni vir naših finančnih sredstev.

S tem, da smo tiskali letake, knjige in knjižice, posneli film, nazadnje po izdajali še časopis, smo

postali organizacija, ki je bila avtoriteta na svojem področju oziroma vir zanesljivih informacij glede tistih procesov proti krivim ali nedolžnim, ki so bili na britanskih sodiščih obdolženi terorističnih zločinov. Veliko teh je bilo namenoma po krivem obdolženih, prav tako kot se je na začetku vojne zgodilo mojemu prijatelju Eamonn Smullenu. Moralno avtoriteto za svoje delovanje smo črpali od zapornikov Ire in iz njihovih akcij v Britaniji. Medtem ko je bil prenos vojne čez Irsko morje pogoj za kakršenkoli politični učinek, je res tudi to, da bi bile enote Ire, ki bi delovale v Britaniji, prej ali slej ujete, ker tam ni bilo prav nobenega širokega podpornega omrežja.

Nasilna kampanja Ire v letih 1972–1996 nima primere v zgodovini urbane gverilske vojne. Je bila pač take vrste, kot da bi bili Vietnamci sposobni odpreti drugo fronto v ZDA ali pa Alžirci v Franciji. Dejstvo, da ni manjkalo prostovoljcev za naloge, ki bi se večinoma vedno končale z dolgimi zapornimi kaznimi, nedvoumno kaže, da je bila analiza á la "psihopati", ki jo je promoviral britanski tisk, preprosto napačna. Mnogi od tistih, ki so prišli čez morje, so prihajali iz južne Irske, po rodu pa so imeli le malo skupnega z getovsko podobo delavskega Belfasta. Tridesetletna zaporna kazen je postala minimum za bombaše Ire, ki so nekoga ubili, v primerjavi s kaznijo od 8 do 12 let, ki so je bili deležni kriminalni morilci.

Še enkrat pomislite na tiste, ki so umrli v Aldershotu. Lahko se vprašate, kakšen cilj lahko opraviči smrt mladih delavk, ki si skušajo služiti kruh kot služkinje. Morda izzovejo takšna dejanja v vas gnus, čeprav niste, tako kot jaz, videli slik njihovih trupel, ki so bila samo še meso na pultu, oropana človeškosti, ostudna in grozljiva. Ti so bili le prvi od mnogih v Angliji. Bombardiranje puba v Birminghamu leta 1974 je bilo največja množična morija v Britaniji po drugi svetovni vojni. Pomislite, da niti za trenutek ne bi bili pripravljene odpustiti takih dejanj vi, ki tedaj, ko se prikazujejo podobe lačnih otrok, preklopite na drug televizijski program ali pa, ko ste gledali uničenje Iraka, lenobno izključite svoj sprejemnik.

Noel Jenkinson je postal moj zelo dober prijatelj; umrl je leta 1976. V zaporu Ko sem obiskovala zapor za zaporom in srečevala tiste, ki so storili ta nasilna dejanja, nismo nikoli razpravljali o upravičenosti. Kako drugače kot pri

navadnem morilcu, ki bo svoje dejanje obrazložil, izrazil obžalovanje ter ga potem ponovno v svoji glavi podoživiljal do neskončnosti. Preprosto ne morete si predstavljati, kaj pomeni preživeti 30 let v zaporu, če je v vas najmanjša trohica dvoma o pravičnosti stvari, ki ste jo naredili. Tisti, ki so bili obsojeni po krivem, so razpadli v zaporu, čeprav so se lahko tolažili s svojo nedolžnostjo; kar pa se ni zgodilo nobenemu obsojenemu bombašu Ire. Bila je vojna. Ljudje so bili ubiti. In jaz, medtem ko sem oblikovala strategijo, kako bi upoštevali zapornike – tako, da sem zahtevala njihovo premestitev, priznanje statusa političnih zapornikov in izpustitev – sem vedno odsevala neizrečeno utemeljitev za vse tiste kose mesa. Bila je vojna. Ljudje so bili ubiti. Seveda, dejstvo je, da so bili tudi prostovoljci Ire pripravljene umreti in se soočiti z dolgimi zapornimi kaznimi. In umirali so, razstreljeni v eksplozijah svojih lastnih bomb, ustreljeni z orožjem policije in vojske, umrli v gladovni stavki ali pa samo zaradi zdravniške malomarnosti ali tiste vrste nepojasnjenih okoliščin, zavoljo katerih so mojega prijatelja Noela našli mrtvega v njegovi celici. Toda jaz sem bila sorazmerno varna (čeprav so se občasno spravljali nadme – bodisi ena bodisi druga nezadovoljna frakcija mi je grozila s smrtjo, ali pa se me je s sistematičnim sovraštvom lotil britanski tisk), bila pa sem vedno bolj ali manj prepričana, da bom vse to preživela.

Sredi vrhunca bombaške kampanje, ki je bila v sedemdesetih in v zgodnjih osemdesetih letih, strahovita, je bilo vprašanje jemanja življenja, namenoma ali naključno, povezano z zasnovano nelegitimnosti britanske vladavine na Irskem ter z nezmožnostjo britanskega ljudstva, da se loči od britanske kolonialne vladavine, ali pa da podprejo pravico Ircev, da se temu nasilno zoperstavijo. Ta nezmožnost je bila predhodnica one, ki se je zgodila 1984. leta ob krachu podpore pravici rudarjev do dela in katastrofalnem porazu njihove stavke, ki je neposredno pripeljala do zmage neoliberalizma in sedanjega kaosa svobodnega trga. Z eno ali dvema častnima izjemama na britanski levici večina britanskih socialistov, ki so v teoriji podpirali pravico Ircev do samoodločbe, niso podpirali sredstev, ki so jih izrabili Irci, da bi uveljavili to pravico. Priljubljeno geslo takratnega časa – ohlapno prevzeto po Marxu – se glasi: "Narod, ki zatira drugega, si kuje svoje lastne verige." Resnica pa je, da narod, ki zatira drugega,

odpira pot k brutalni moriji in pohabljanju svojih lastnih državljanov. Toda tisti, ki jim je bilo jasno, kaj je bistvo dogodkov v Vietnamu, so bili zmedeni glede Irske. Obkrožili so jo s toliko "če ji" in drugimi pogojniki, da bi lahko sezidali celo novo deželo. Še dandanes se zdi, da so se britanski intelektualci zavezali tihemu paktu, s katerim Irsko izključujejo iz trenutno modnega diskurza o postkolonializmu. Izražanje politične teorije nacionalnosti, na primer v odnosu do Evropske unije, pvsem ignorira irsko vprašanje. Do teh intelektualnih pozerjev danes čutim enak prezir, kot sem ga čutila pred tridesetimi leti. Medtem ko so se Irci nedvomno ves čas trudili, da bi si ustvarili svojo avtonomno identiteto, so britanski intelektualci ta boj ignorirali, se mu izogibali ter ga izdali. Niso hoteli krvi na svojih rokah.

Ko ubijate v obliki političnega dejanja, nazaj prevzamete odgovornost, ki jo je sprejela država. Vojne, ki so izbruhnile in minile v zadnjih tridesetih letih, kot na Falklandih ali v Iraku, so bile vojne, ki so jih deklarirale britanske vlade, ki so govorile v imenu svojih državljanov in državljanek. Noben Britanec se ne počuti osebno odgovornega za smrt četr milijona Iračanov zato, ker proces demokratičnega predstavnštva posamezniku pravzaprav nalaga, da zataji svojo osebno odgovornost. Gverilski boji, ki jih vodijo IRA, Hezbolah v Libanonu in Hamas v Palestini, pa posamezniku pustijo to odgovornost, skrivno ali, če je ujet, javno, – kajti ostane človek z imenom, ki se ga da poiskati, češ da je storil to ali ono. Obstaja dolg seznam imenovanih oziroma identificiranih bombašev Ire, nobenega podobnega seznama pa ni za ameriške pilote, ki so metali bombe na iraške ženske in otroke. Prav tako ni nobene "višje sile" razen notranje vesti, ki bi silila gverilca, da vzame orožje v svoje roke.

Res je, da se izdajajo ukazi, ki so tudi izpolnjeni, toda ubogajo jih prostovoljci – beseda oziroma zasnova, pri kateri je IRA vedno vztrajala –, ki počnejo, kar počnejo po svoji svobodni volji.

Seveda za tiste, ki jih doleti smrt ali poškodbe, to ne more biti nič bolj sprejemljivo, kot če bi vse to povzročila redna državna vojska. Uniformirani vojaki, ki so ubili Irce, so sistematično uhajali kaznovanju, kot da ne bi bila smrt otrok in tistih, ki so bili na napačnem kraju ob napačnem času, dejanje vojaka, ki namenoma nameri, predno ustrelji. Nasprotno pa so bili prostovoljci IRE

vedno postavljeni pred sodišče in obsojeni za povzročeno smrt. Nekaj pa je tudi Ircev – samo v Angliji jih je več kot dvajset – ki so bili tudi obsojeni za smrti, katerih niso povzročili, kot da bi se jim pripisala kolektivna krivda. V gverilskem boju sta individualna moralnost in odgovornost zahtevani in sprejeti.

Del mojega političnega prebujenja je tudi spoznanje očitnega dejstva, da je nasilje sredstvo, ki je uporabljeno za podporo kapitalističnega sistema, sistema, katerega temeljna značilnost je nepravilnost. Kar pa je enkrat občuteno, tega potem ni mogoče več odčutiti. Prešlo je v živčne končice, reflekse, skratka v temelje vsakdanjega življenja. Nemogoče je bilo ne vedeti, da je bil človek zreduciran na knjigovodsko mentaliteto dobička in izgube. Moja analiza irske vojne je to postavila v svetovni okvir. Ustvarila sem teoretsko ogrodje irskega lokalizma. Nikoli nisem niti za trenutek pomislila, da je delo propagande, ki sem jo izvajala prek časopisov, letakov, filmov in intervjujev, manj smrtonosno orožje kot bomba ali krogla. Skozi nedotakljive organizacije, kot odbor za pomoč zapornikom, ki pravzaprav niso kršile zakona, se je zdelo, da govori tisto, kar je bilo nedvomno ilegalno, ima pa tudi javno podobo. Vsa gesla so prevzela podobo šifre: "Osvobodite vse irske politične zapornike" je pomenilo "Zmaga za IRO", geslo, ki je bilo sicer razglašeno za nezakonito.

Ob tem je obstajala tudi osebna razsežnost. Tisti zaporniki Ire, ki sem jih spoznavala prek njihovih sodnih procesov in v zaporu, so vplivali name, oni pa so mi, povratno, pomagali ustvarjati podobo, ki jo imam o sebi. Februarja 1977 so bili štirje prostovoljci Ire, imenovani enota z ulice Balcombe, pač po kraju v Londonu, kjer so bili ujeti, obsojeni na vsak po trideset let zopora. Njihov proces, v katerem sem tudi sama sodelovala, se je kar dobro končal. Porota jih je oprostila nekaterih obdolžitev, oni pa so opozorili tudi na nelegitimnost prejšnjih procesov. Zdelo se je, da so si pridobili nekaj simpatije z utemeljevanjem svojih dejanj. Njihovi odvetniki so šli na pijačo, da bi se sprostil. Sama pa sem stala na avtobusni postaji pred glavnimi sodišči oziroma pred Old Baileyjem, medtem ko so marice prihajale ven in jih vozile nazaj v zapor. Zelo temno je bilo in vozila, ki jih uporabljajo za to, so blindirana, imajo pa samo zelo majhna, omrežena in visoko postavljena okna.

Spremljal jih je policijski motor in ko so marice odhumele, sem bila prepuščena občutku popolne bede in brezupa, ki je bil še toliko hujši, ker sem vedela, da tisto, kar sem sama občutila, ni bilo nič v primerjavi s tistim, kar so najbrže občutili oni. Britanske oblasti so nam leta prestrezale pošto, ki je potovala med nami, toda nazadnje sem z njimi le ponovno vzpostavila stik in tako sem jih lahko obiskala. Nikoli se nisem pogovarjala o občutkih, ki sem jih imela tisto noč ali pa v vseh nočeh, ki so jih oni preživeli zadnjih triindvajset let oziroma od takrat, ko se jim je kazen začela in so bili še mladi moške, do danes, ko taista kazen še vedno teče in so v svojih letih. Najboljša leta svojega življenja so preživeli v britanskem zaporu za dejanja, ki jim nikoli ne bi mogla – ne glede na to, kako bi se obrnila – prinesiti kakršnekoli osebne koristi.

Leta 1972 sem prvič obiskala Noela Jenkinsona. Ženska, ki je obiskovala drugega zapornika, me je, misleč, da sem Noelova žena, vprašala: "Koliko časa bo notri?", "Trideset let", "Naj ti povem," je rekla, "čez trideset let ne boš več prihajala sem." To je bilo pred 26 leti. Morda je imela prav, kajti po mirovnem sporazumu bodo zaporniki izpuščeni v prihodnjih dveh letih. Mnogi od njih so bili že izpuščeni, toda imam občutek, da njihove zgodbe ne bodo nikoli povedane. Shizofrenija zaporniške izkušnje ostaja daleč od opisne zmožnosti jezika. Na površju obiska v zaporu se zdi, da je vse polno humorja in zaupanja. Kljub obrednem poniževanju ob preiskavah in pregledu istovetnosti se zaporniki vedno trudijo ohraniti ponos in "obraz". Gverilec, ki je v zaporu kakor na dolžnosti govoril o prihodnjih rezultatih boja, poln zaupanja v končno zmago in izpustitev, nikoli v dvomih, kar se tiče predanosti zunanjemu vodstvu, ki se je vzpostavilo medtem, ko je bil ali bila v zaporu. Toda pod vsem tem obstaja še temačni čir obupa, ki ne sme priti na dan. Premislite dogajanje vseh tistih let – zaporniki, ki nehajo jesti ali se skušajo poškodovati, groza obolenj v zaporu, rak, gnili zobje, srčne bolezni, čiri, alkoholizem in depresija, umikov, adolescentno obnašanje, ki ga opravijo moške, ki so izpuščeni v srednjih letih, na katera se niso pripravili, nekompatibilnost z njihovimi ljubljenimi, materami in ženami, ki so jih podpirale, ko so bili zaprti, a se potem izkaže,

da z njimi zunaj ni mogoče živeti. Zapornik bo vedno imel najtesnejšo zvezo z drugimi sojetniki. To je nekaj, s čimer ne more tekmovati nihče, ki je zunaj. Tisti, ki so bili zaprti, ker so sodelovali v političnem boju, ne bodo nikoli imeli nika-kršnega materialnega nadomestila, ko bodo izpuščeni. Kliče jih življenje odvisnosti. Sami si morajo urediti lastno zgodovino, da bodo lahko verjeli, da je bilo res vredno tako živeti. Tista oseba, ki sem jim jo, med drugimi, pomagala ustvariti jaz, se bo zdaj razpočila in bo postavljena ob stran. Ne bodo potrebovali ne nje ne mene, del moje identite pa bo umrl z njo. "Ne poznaš jih," mi je nedavno rekel prijatelj in ima povsem prav. Kakršnokoli utemeljevanje ali obup, ki so ga poznali – jaz k temu ne bi mogla ničesar prispevati ali morda sočustvovati. Konec koncev, tudi sama sem bila prostovoljka. Kar sem naredila, sem naredila iz lastne, svobodne volje.

In tako sem neko avgustovsko soboto vključila radio in slišala, da je bilo več kot dvajset ljudi ubitih, na stotine pa ranjenih v eksploziji, ki je odjeknila v središču Ormagha – mesta z večinskimi katoliškim/nacionalističnim prebivalstvom. Ure in ure sem jokala, ker sem si oddahnila, da se je ta bomba sprožila na Irskem in ne v Londonu, kjer bi lahko ubila mojega sina. Jokala pa sem tudi zato, ker sem se počutila sokrivo. Nisem se vprašala: "Kako so mogli to storiti?", kot je tekel tip zanikovanja, ki sem ga slišala v dneh, ki so sledili, kajti zelo dobro sem vedela, kako. Ljudje, ki so načrtovali Ormagh, pač niso bili neka čudna bitja, ki so se na naš planet nedavno spustila z Marsa, temveč taisti ljudje, ki so zadnjih 30 let žrtvovali vse, kar so imeli v boju za združeno Irsko.

Kako je bilo mogoče uveljaviti odločitev, da se nadaljuje premirje in trajno, znotraj gibanja, ki nima nobene tradicije odprte razprave? Odločitev, da se preda široki volji vseirskega referendumu, ki je sledil nedavnemu mirovnemu sporazumu, nedvomno pomeni zanihanje temeljnega načela republikanstva: nesprejemljivost česarkoli drugega kot mandata zadnjih vseirskih volitev leta 1918, ki so pozvale k združenju in neodvisni Irski. Spat greš eno noč, ko si še predan strmoglavljenju nelegitimne države, naslednje jutro pa se zbudiš kot popoln predstavnik ljudske volje. Več kot mogoče je, da so taiste taktike, ki so bile uporabljene za

nelegalnosti, postale pravilo igre za razglašanje legalnosti.

Tisti, ki so bili izključeni iz gibanja, kateremu so posvetili svoje življenje, bi se počutili upravičene, da nadaljujejo z istimi metodami, kot so jih uporabljali zadnja tri desetletja – če že ne zaradi drugega, pa zato, da nekdanjim republikancem dajo vedeti, da se vsaj še oni bijejo za pravdo že umrlih. Velja si tudi zapomniti, da so to ljudje brez kakršnegakoli upanja, da bi jih javnost sprejela, na nobenih sedežih v skupščini ne bodo sedeli, no- benih ministrskih položajev si ne bodo pridobili. Sestra Bobbya Sandsa je rekla: "Nismo se borili za mir, borili smo se za neodvisnost." In kljub krvavemu ubijanju, sem se v srcu strinjala z njo.

Kljub vsemu pa je bil Ormagh nedvomno konec tega posameznega odseka poti oboroženega boja, enako kot je bila krvava nedelja začetek. Vem, da obstaja na stotine ljudi, kot sem jaz, ki se jim mirovni sporazum zatakne v grlu kot ribja kost, toda nekoč jo bomo pogoltnili. Preprosto rečeno – tako ne moremo več nadaljevati. Zelo malo vojn traja 30 let oziroma življenjsko dobo ene generacije, vse moje odraslo življenje. Čeprav slišim besede kot "polom" ali "postopoma", mislim da smo naredili najboljše, kar smo zmogli. Toda danes še vedno nič bolj ne

verjamem v predstavniško demokracijo kot leta 1972. Bil je boj in izbrala sem si stran, čeprav bi lahko ob vsaki priložnosti šla proč in si uredila življenje tako kot tisti, ki so nad njim.

"Borili se bomo v knjižnicah," mi je leta 1968 na Kubi rekel neki berlinski revolucionar. Nisem se borila po knjižnicah, temveč na ulicah in sem si zelo umazala roke. Del mita, ki mi je pomagal pri tem vztrajati, je bil tisti o mojem vpogledu v srca onih, o katerih se je zdelo, da so bili kar se da drugačni od mene: možje, medtem ko sem jaz ženska; omejene izobrazbe, medtem ko sem jaz univerzitetna profesorica. Odsevala sem njihovo sprejetje mene, kot so oni moje sprejetje njih.

Kot objektivna zunanjica sem potrdila pravičnost njihovega boja. Po drugi strani pa so oni v meni ustvarili revolucionarko, ki se je lahko povzdignila nad nacijo v nesebični solidarnosti.

Zdaj se mi zdi, da sem sicer prišla zelo blizu zgodbam teh ljudi, a mi jih pravzaprav nikoli ni uspelo dojeti. Danes obstaja nova vrsta politične stvarnosti. Tisti, ki se lahko spominjajo preteklosti, so na najboljši poti, da jo spustijo iz rok. Stara realnost bo morda zbledela ter postala fantom. Naj živi še trenutek dlje in vrže senco čez nas: gori s plamenom najbolj človeškega od instinktov – neomajni želji po pravici.

Prevedel Nikolai Jeffs